

ISSN 2071-4653

Соціально- економічні проблеми

*сучасного періоду
України*

1
(93)

ВИПУСК

**Гірські території:
проблеми та
перспективи розвитку**

2012

Зміст

<i>Кравців В. С.</i> Українські Карпати: державна політика та стратегічні пріоритети сталого розвитку	3
<i>Миклода В. П., Пітюлич М. І.</i> Соціальний потенціал гірських територій Закарпаття: умови реалізації та перспективи розвитку	18
<i>Євдокименко В. К.</i> Рекреація в системі соціально-економічного розвитку Карпатського регіону: корекція парадигми та алгоритму управління	28
<i>Слава-Продан С. С., Сембер С. В.</i> Емпірична модель стратегічних пріоритетів економічного розвитку гірських та передгірних територій (на матеріалах Закарпатської області)	40
<i>Гулич О. І.</i> Державна політика розвитку гірських територій України: правові аспекти і практичні кроки	51
<i>Газуда М. В.</i> Сталий розвиток економіки природокористування в умовах світової глобалізації	58
<i>Ерфан Є. А., Гурчумелія У. І.</i> Забезпечення сталого розвитку громади шляхом диверсифікації економічної бази гірських регіонів	67
<i>Дяченко Б. І., Газуда Л. М., Ерфан В. Й.</i> Міжнародний досвід та особливості забезпечення сталого розвитку гірських територій в Україні	80
<i>Мкртумян А. В., Лукша О. В.</i> Специфіка критеріїв оптимізації мережі фінансово-кредитних інституцій гірського регіону в умовах системної кризи	90
<i>Демедюк О. П., Цибульська Ю. О.</i> Роль міжнародної технічної допомоги в розвитку гірських територій України	96
<i>Литвин Г. П.</i> Напрямки підвищення ефективності територіальної співпраці в рамках Карпатського Єврорегіону	107
<i>Газуда С. М.</i> Міжнародний досвід регулювання сільського розвитку гірських територій	116
<i>Герзанич В. М., Стойка Ю. Й.</i> Інвестиції як фактор мотивації інвестиційного потенціалу соціально-економічного розвитку гірських територій Закарпаття	129
<i>Пітюлич М. М.</i> Фінансово-кредитні інструменти стимулювання розвитку гірських територій	135
<i>Чубарь О. Г., Височанський В. Ю., Стойка В. С.</i> Доступність банківських послуг для жителів гірських районів Закарпатської області	143
<i>Маргіта Н. О.</i> Оцінка соціально-економічної ефективності залучення прямих іноземних інвестицій в контексті розвитку гірських територій Закарпатської області	156
<i>Пойда-Носик Н. Н., Петришинець Л. В.</i> Фінансовий потенціал	

Інвестиції як фактор мотивації інвестиційного потенціалу соціально-економічного розвитку гірських територій Закарпаття

Проаналізовано вплив інвестицій на соціально-економічний розвиток Закарпатської області. Особлива увага приділена гірським територіям, яким притаманні значно нижчі темпи соціально-економічного розвитку порівняно з іншими природно-економічними зонами. Запропоновано низку пропозицій, спрямованих на залучення як вітчизняних, так й іноземних інвестицій. Визначено пріоритетні сфери інвестування та окреслено шляхи виходу з кризової ситуації. Ключові слова: гірські населені пункти, депресивні території, інвестиції, спонукальні механізми, фінансові ресурси, пріоритетні сфери, інвестиційна привабливість.

На сьогодні інвестиції є одним з найважливіших засобів забезпечення структурних зрушень у народному господарстві, технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- і макрорівнях. Активізація інвестування є одним із найдієвіших механізмів соціально-економічних перетворень, що визначає процес розширеного відтворення. Сьогодні від ефективності інвестиційної політики залежить стан виробництва, рівень технічного оснащення основних фондів підприємств народного господарства, можливості структурної перебудови економіки.

Ефективність сучасного економічного розвитку будь-якого населеного пункту нерозривно пов'язана із підвищенням його інвестиційної привабливості як для залучення іноземних інвестицій, так і для міжрегіонального перерозподілу інвестиційних ресурсів.

В умовах дефіциту інвестиційних ресурсів в Україні та, Закарпатті зокрема, одним з пріоритетних завдань органів державної влади та місцевого самоврядування повинно бути залучення додаткових іноземних інвестицій в реальний сектор економіки.

Відсутність у держави достатніх обсягів вільних фінансових ресурсів, а також недостатній рівень внутрішніх заощаджень, що зумовлено світовою фінансово-економічною кризою, унеможливають динамічний розвиток економіки виключно на основі внутрішніх інвестиційних ресурсів. Залучення іноземного капіталу має стати одним з пріоритетних завдань у роботі місцевих органів виконавчої влади. Особливу увагу в цьому контексті варто приділяти прямим іноземним інвестиціям та їх внутрішньорегіональному розподілу з огляду на природо економічну диференціацію території.

Дослідженню цього питання приділено значну увагу науковців: Ю. Баденкова, Е. Брюгера, М. Жука, Л. Люкшандерля, Е. Мартіненго, П. Мессерлі, Ю. Стадницького та ін. Однак досі багато питань залишаються невирішеними, а інші потребують подальших поглиблених досліджень. Ця тема залишається актуальною і вимагає особливої уваги вже на сучасному етапі.

Метою статті є визначення проблеми дієвої інвестиційної складової соціально-економічного розвитку гірських населених пунктів, шляхів залучення як вітчизняних, так іноземних інвестицій, виокремлення пріоритетних сфер інвестування.

Для Закарпаття є характерною значна внутрішньорегіональна диференціація за рівнем розвитку, що зумовлена відмінностями у географічному розміщенні. Гірські райони відносяться до депресивних, оскільки через свою віддаленість від адміністративно-територіальних центрів та кліматичні умови, мають обмежені перспективи для розвитку.

У складі Закарпатської області виділяють три природно-економічні зони – низинну, передгірну та гірську. Найшвидшими темпами розвивалися адміністративні території, розміщені у низинній і передгірній зонах. Темпи соціально-економічного розвитку адміністративних районів, віднесених до гірської природно-економічної зони, значно нижчі.

Передгірську зону формують шість районів Закарпаття із високою питомою вагою населених пунктів, що мають статус гірських: Іршавський (29,8%), Мукачівський (13,6%), Перечинський (32%), Свалявський (17,2%), Тячівський (46,8%), Хустський (38,6%). До складу гірської зони належать Великоберезнянський, Рахівський, Воловецький та Міжгірський. Частка гірських населених пунктів останніх двох районів складає 100%.

Складні природні умови суттєво обмежують простір для вибору форм та видів господарської діяльності, звужують поле докладання праці. Це обумовлює негативні соціальні, економічні та екологічні тенденції у розвитку гірських районів, які без активного втручання органів державної влади не можуть бути розв'язані.

Згідно із Законом України «Про статус гірських населених пунктів» (№ 56/95 – ВР від 15.02.1995, із змінами, внесеними згідно із Законом №3108-IV від 17.11.2005), для забезпечення соціально-економічного розвитку населених пунктів, яким надано статус гірських, держава гарантує:

- 1) виділення бюджетних коштів на розвиток і зміцнення матеріально-технічної бази пасажирського транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, електричних мереж, систем теле- і радіотрансляції, газифікації та розробки місцевих газових і нафтових родовищ, освіти, охорони здоров'я, культурно-побутового та торговельного обслуговування, а також фінансування заходів для поліпшення родючості земель, розвитку

- та використання туристичних, рекреаційних і лікувальних можливостей гірського регіону;
- 2) здійснення заходів щодо будівництва об'єктів виробничої і соціальної інфраструктури;
  - 3) встановлення доплат до ціни сільськогосподарської продукції, яка вироблена в місцевостях, що віднесені до гірських, та реалізується державі виробниками таких населених пунктів;
  - 4) забезпечення в централізованому порядку поставок населенню життєво необхідної продукції в обсягах, що встановлюються Кабінетом Міністрів України;
  - 5) плату за електроенергію громадянами у розмірі, що дорівнює платі за електроенергію у сільській місцевості [1].

Але, на жаль, держава не може у повному обсязі забезпечити розвиток гірських населених пунктів. Недостатнє фінансування, відсутність інвестицій, розвиненої системи кредитування суб'єктів підприємницької діяльності призводять до поступового занепаду економіки гірського регіону та падіння життєвого рівня населення.

За підсумками 2010 р., низинні райони отримали 517,2 млн. грн. інвестицій в основний капітал, передгірські – 852,6 млн. грн., а гірські – 146,8 млн. грн. Статистичні дані засвідчують, що у гірські райони вкладено коштів у 3,5 рази менше, ніж у низинні, та майже у шість разів менше, ніж у райони, розташовані у передгірській природоекономічній зоні (рис. 1) Серед районів Закарпатської області найнижчий індекс інвестицій в основний капітал зафіксований у Великоберезнянському районі (52,2%), а найвищий – у Мукачівському районі (250,5%).

У гірських районах у середньому за 2010 р. інвестиції на одну особу становили 747,85 грн., тоді як у передгірських та низинних районах – 1503,9 грн. та 2365,2 грн. відповідно. Це вказує на нижчу інвестиційну привабливість гірських районів, що пов'язано, в першу чергу, з відсутністю тут належної ринкової інфраструктури для ефективного залучення іноземних інвестицій.

У 2009 році, з усіх інвестицій в основний капітал у гірські райони – 38,8% становили інвестиції в основний капітал у житлове будівництво. У 2010 р. цей індекс становив 42,6%, що на 3,8% більше, ніж у попередньому році [2].

Кризові явища в економіці внесли свої корективи у галузеву структуру залучення іноземного капіталу в регіон. Вигідним стало залучення прямих іноземних інвестицій у розвиток агропромислового комплексу, потенціал якого може бути використаний в умовах продовольчої кризи, що насувається, та у розвиток транспортної інфраструктури, особливо, в контексті підготовки до Євро-2012.

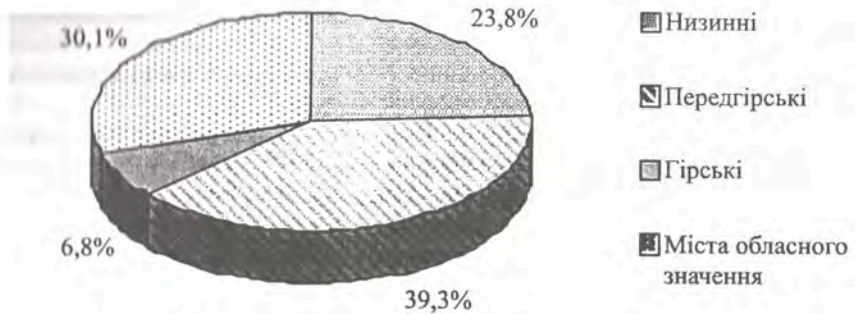

Рис. 1 Діаграма розподілу інвестицій в основний капітал у розрізі природно-економічних зон Закарпатської області за 2010 рік [2].

При залученні інвестицій у зазначені території неодмінним є врахування існуючої структури виробництва Карпатського регіону, зокрема Закарпатської області, внаслідок ринкових трансформаційних перетворень. Оскільки основними сферами докладання праці у гірських населених пунктах є, насамперед, сільське та лісове господарство, а також рекреація, основна увага при залученні інвестицій повинна бути приділена саме цим галузям економіки. Це засвідчує необхідність здійснення точкових інвестицій саме у вищевказані галузі.

Як зазначалося вище, сільське господарство у цих районах є основною сферою докладання праці. Пріоритетною організаційно-правовою формою господарювання у виробництві сільськогосподарської продукції є ОСГ (особисті селянські господарства). Зазначені форми підприємницької діяльності спеціалізуються на вирощуванні великої та малої рогатої худоби, відповідно – на переробці м'ясо-молочної продукції, а також вирощуванні свиней та птиці.

Проте, у процесі реалізації виробленої продукції сільгоспвиробники зіштовхуються з багатьма проблемами, основними із яких є: слабе матеріально-технічне забезпечення домогосподарств, відсутність достатніх обігових коштів, необхідність долати значні відстані до місць організованої торгівлі продуктами власного виробництва, відсутність транспортних засобів тощо [5]. У зв'язку із цим, на думку автора, одним із пріоритетних напрямів інвестування на гірських територіях є організація невеликих підприємств з перероблення сільськогосподарської продукції, які сьогодні тут практично відсутні.

Важливим у цьому напрямку є створення заготівельних пунктів, які спеціалізуюватимуться на зборі та переробці сільськогосподарської продукції, що дозволить вчасно отримувати її від виробників та в найкоротші терміни доводити до споживачів.

Створення своєрідних заготівельних кооперативів надає можливість виробникам, якими в основному є домогосподарства, мати постійний зв'язок із внутрішнім ринком. Як наслідок, сільськогосподарські виробники зможуть заощаджувати значну частину коштів.

Всі ці проблеми ще раз підтверджують необхідність у залученні значних капіталовкладень у гірські райони Закарпаття. Доцільним є також формування на територіях зі статусом «гірські» сприятливої підприємницької атмосфери, всебічної підтримки підприємництва, досягнення максимального зменшення адміністративних бар'єрів, надання державних гарантій, адаптація економіки та регіонального законодавства до певних груп потенційних інвесторів.

Створення спеціальних спонукальних механізмів для потенційних інвесторів має за мету підвищення конкурентоздатності території по відношенню до передгірських та низинних районів області. У найзагальнішому вигляді спонукальні механізми можна класифікувати у три основні групи:

- механізми зниження ризиків для прямих інвесторів;
- механізми, які спрямовані на зниження витрат інвестора;
- механізми, які спрямовані на підвищення рентабельності прямих інвестицій;

Місцева влада може використовувати різні заходи, спрямовані на залучення прямих інвестицій в економіку регіону. Умовно їх можна поділити на такі групи: державна підтримка прямих інвестицій на регіональному рівні; проведення різних спонукальних стратегій залучення потенційних інвесторів; створення ефективної інформаційної системи для потенційних інвесторів; проведення інвестиційної стратегії зі створення сприятливого іміджу регіону в очах потенційних інвесторів; фінансова підтримка і сприяння інвестиційній діяльності; створення регіонального агентства з інвестиційної політики [4, с. 824].

Отже, численні проблеми функціонування гірських населених пунктів залишаються невирішеними і потребують застосування централізованої державної політики, спрямованої на виконання таких завдань:

- сприяння інвестиційній діяльності та розвитку підприємництва;
- повноцінне використання економічного потенціалу сільських населених пунктів;
- створення пропозицій нових робочих місць з безпечними умовами праці;
- сприяння залученню значних місцевих та закордонних інвестицій для розвитку рекреації та зимового туризму, що дасть змогу у гірських районах створити нові робочі місця;
- зміцнення матеріальної та фінансової бази сільських населених пунктів і забезпечення поступового фінансового розвитку в умовах ринкової реформи;

розвиток промислової інфраструктури, житлово-комунального господарства;

розробка програм, спрямованих на стимулювання малого підприємництва у гірських населених пунктах.

Державна політика сприяння розвитку гірських територій повинна враховувати наведені вище фактори, комплексна дія яких дасть змогу максимально повно реалізувати ресурсний потенціал території та забезпечити висхідний розвиток території зі статусом «гірській».

Список використаних джерел

1. Про статус гірських населених пунктів [Електронний ресурс]: Закон України № 56/95 від 15.02.1995 р. (із змінами, внесеними згідно із Законом № 3108-IV від 17.11.2005). – Режим доступу : <http://tc.nust.com.ua/dkpku/dgerela/161.htm>
2. Закарпаття 2010 рік: стат. щорічник. – Ужгород, 2011. – 650 с.
3. Пітюлич М. М. Особливості інвестиційних процесів у гірських районах Карпатського регіону / М. М. Пітюлич ; матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (8-10 вересня 2010 р. м. Ужгород). – Ужгород, 2010. – С. 178-183.
4. Вахович І. М. Фінансовий потенціал економічного розвитку регіону / І. М. Вахович, І. М. Каменська, Т. В. Панчишин ; Дніпропетровський національний університет // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2004. – Вип. 196. – С. 822-829.

Герзанич В. М., Стойка Ю. Й. Інвестиції як фактор мотивації інвестиційного потенціала соціально-економічного розвитку горних територій Закарпаття.

Проаналізовано вплив інвестицій на соціально-економічне розвиток територій Закарпатської області. Особливу увагу приділено горним територіям, в яких темпи соціально-економічного розвитку значительно нижчі, ніж в інших природно-економічних зонах. Дан ряд пропозицій, направлених на привлечение як вітчизняних, так і іноземних інвестицій. Определены приоритетные сферы инвестирования и описано пути выхода из имеющейся кризисной ситуации.

Ключевые слова: горные населенные пункты, депрессивные территории, инвестиции, побудительные механизмы, финансовые ресурсы, приоритетные сферы, инвестиционная привлекательность.

Gerzanich V. M., Stojka J. Yo. Investment as a Factor of Investment Potential Motivating of Zakarpattia Mountain Areas' Socio-Economic Development.

The influence of investment on socio-economic development of territories of the Zakarpattia region is analyzed. Particular attention is paid to mountain areas, where the pace of socio-economic development is much lower than in other areas. A number of proposals directed at attracting both domestic and foreign investment is given. Priority sectors for investment are identified and the ways out of the current crisis are described.

Keywords: mountain settlements, depressed territory, investment, incentive mechanisms, financial resources, priority areas, investment attractiveness.